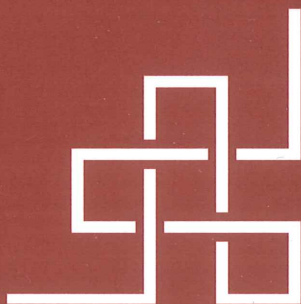

Bolor-un gerel *Kristályfény* *Crystal-Splendour*

Tanulmányok Kara György professzor 70. születésnapjának tiszteletére
Essays presented in honour of Professor Kara György's 70th birthday

I. kötet
Volume I

Szerkesztette / Edited by
Birtalan Ágnes
Rákos Attila

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Belső-ázsiai Tanszék
Magyar Tudományos Akadémia, Altajisztikai Kutatócsoport

Eötvös Loránd University, Department of Inner Asian Studies
Hungarian Academy of Sciences, Research Group for Altaic Studies

BOLOR-UN GEREL

KRISTÁLYFÉNY

TANULMÁNYOK KARA GYÖRGY PROFESSZOR

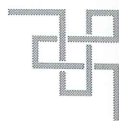
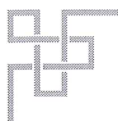
70. SZÜLETÉSNAPJÁNAK TISZTELETÉRE

I. KÖTET

SZERKESZTETTE

BIRTALAN ÁGNES ÉS RÁKOS ATTILA

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM, BELSŐ-ÁZSIAI TANSZÉK
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA, ALTAJISZTIKAI KUTATÓCSOPORT
BUDAPEST 2005

KUNGA RANGDÖL ALÁSZÁLLÁSA A POKLOK BIRODALMÁBA

Egy tibeti delog beszámolója

Gelle Zsóka

A buddhizmus végső célja a megszabadulás az újjászületések forgatagából, a hétköznapi emberek azonban tisztában vannak vele, hogy ez túlhaladja szerény igyekezetüket, ezért azt tartják legfontosabbnak, hogy elkerüljék az alsóbb világokba születést. Ebben próbál segíteni a tibeti folklór egyik népszerű szereplője, a *delog* ('*das log*')¹ azzal, hogy a különböző láthatatlan világokban tett utazásairól visszatérve elmeséli, mi történt vele, üzeneteket hoz a köztes létben, vagy a pokolban szenvedőktől az élőknek, és közvetíti a Dharmarāja, a Holtak Urának tanításait az erkölcsös életről.

A *delogok* történeti személyek, akik általában saját tapasztalataikat írják le, vagy mondják el. Azt állítják, hogy személyesen átérték a halálból visszatérés élményét, és ennek okán annak szentelik életüket, hogy elmeséljék ezt az embereknek, emlékeztessék világi hallgatóságukat, hogy a buddhista tanítások valóban működnek. Három dolgot hangsúlyoznak: a szenvedést és múlandóságot; a *karma* törvényét; és azt, hogy ezeket túl lehet haladni. A *delogok* gyakran nők; némelyikük külsőleg egyszerű hétköznapi embernek tűnik. A régi *delogok* többéke, akiket csak életrajzaikból ismerünk – Karma Vangdzin, Csangsub Szege, Kunga Rangdöl – valóban egyszerű emberként indul, aki egy hirtelen jött betegség következtében meghal, végigjárja az alsó világokat, majd egy hét múlva visszatér testébe, és elmeséli élményeit megdöbben rokonainak, ismerőseinek. Látszólag semmilyen korábbi előzménye nincs a hirtelen jött „sámánbetegségnek”. De vannak olyan *delogok* is, akik nagy szellemi mesterek, sokszor apácák, a közösség elismert vezetői, akik önként indulnak kockázatos kirándulásukra a különböző világokba. Sokszor mások kérésére mennek, hogy elhunyt családtagokkal találkozzanak, és megtudják, hogy megy soruk. Nemcsak a *préták*² és a poklok birodalmát, de néha mennyországokat is meglátogatnak. A tibetiek szerint a *delog* tapasztalás nem egy különleges adottság következménye, nem örökölhető, mint pl. az istenségek által megszállt jósok mediátori képessége, hanem magas szintű meditatív megvalósítás jele. Szerepük több mint az egyszerű mesélőé. Vallási tekintélyek, az emberek tisztelik őket tudásukért, sokszor egyfajta prófétává nő személyük. A legtöbb híres *delog* életrajzát az utóbbi évszázadokban a Csenrézi³ kultusz vándortanítói,

¹ *Das log*: a halálból ('*das*') visszatért (*log*). A tibeti szavak átírásánál a modern tibeti kiejtés szerinti átírást használtam, és amikor szükségesnek tűnt, megadtam a Wylie-féle átbetűzött alakot zárójelben vagy lábjegyzetben. A szanszkrit és tibeti szavak, kifejezések a tulajdonnevek kivételével dőlt betűvel íródtak. A modern tibeti személyneveknél az az angol kiejtés szerinti átírás szerepel, amelyet az adott személy használ, vagy használt, a történeti személyek neve magyar kiejtés szerinti átírásban szerepel.

² Tib. *yi dvags*, éhszomjú démon. A létforgatag hat világa: az emberek, állatok, poklok, préták, félistenek, és hosszú életű istenek világa.

³ Tib. *spyen ras gzigs*, szkt: Avalokiteśvara, az Alátekintő. Az együttérzés *bódhiszattvája*, Tibet védőszentje. Kultusza a 13. századtól, a nagy tibeti *sziddhák*, Guru Csövang, majd Thangtong Gyalpo tevékenysége nyomán egyre erősödik.

1. kép

a *mani lámák* népszerűsítették, tekercsképeik segítségével szívesen meséltek a poklok borzalmairól. A ma élő *delogok* száma elenyésző, de a történelem során sok híres *delog* volt, akinek életrajza ma is közismert a tibeti ember számára. Az egyik ilyen híres *delog* Kunga Rangdöl, akinek alvilági utazásáról szóló beszámolója még nem jelent meg fordításban. Buchen Gyurme (1930–2004), az egyik utolsó *mani láma* – akivel az utóbbi években több interjút készítettem – nagyon szerette ezt a történetet. (1. kép: Buchen Gyurme, az utolsó ismert *mani láma* volt, aki Indiában a száműzetésben is gyakorolta hivatását. Itt éppen Kunga Rangdöl történetét meséli thangkája segítségével.) Sokszor hangsúlyozta, hogy a buddhista tantörténetek közül a *delog* életrajzokat tartja legfontosabbnak, mert ezekkel lehet leginkább ösztönözni az embereket a vallásos gyakorlásra. Halála előtt néhány hónappal megkért, hogy fordítsam le számára ezt a szöveget, hogy a nyugati emberekhez is eljuttathassa, mert hitte, hogy a halál és az újjászületés törvényeinek ismerete mindenki számára hasznos lehet. Ezt a szöveget idézem majd a *delog* jelenség bemutatása céljából – eredetije a Library of Tibetan Works and Archives tulajdonában van a tibeti kéziratgyűjteményben, Dharamsalában. A téma iránti érdeklődésem Kara György professzor úr inspirálta, aki bevezetett a halál és köztes lét tibeti szövegeinek olvasásába és értelmezésébe. Ezzel a cikkel szeretném megköszönni neki azt a sok időt és energiát, melyet tanításunkra áldozott.

A nyugati kutatók közül eddig hárman foglalkoztak a *delogokkal*. Laurence Epstein és François Pommaret néhány híres *delog* – Karma Vangdzin, Lingsza Csökji, Csangcsub Szege és Szangye Csödzom – életrajza alapján adtak általános leírást a jelenségről, Hanna Havnevik pedig Lochen Rinchen, egy híres női mester életrajzát fordította le, aki *delogként* is ismert volt.⁴ A nyugati szerzők írásai mellett felhasználtam tibeti mesterek munkáit és

⁴ Havnevik, Hanna: The Life of Jetsun Lochen Rinchen (1865–1951). Internationales Symposium: Frauen im Buddhismus, 1997, Frankfurt am Main. In: *Journal of Religious Culture* 1999, No. 27–11.

Buchen Gyurme útmutatásait, hogy teljesebb képet rajzolhassak a *delog*ok szerepéről a tibeti közösség életében.

Chagdud Tulku (1930–2002) – aki élete második felét Nyugaton töltötte, és Brazíliában telepedett le – így ír róluk édesanyja visszaemlékezéseiből írott bevezetőjében:

„Megvilágosodott lények képesek spontán módon kisugározni a tiszta jelenségek világait, Padmaszambhava Rézszínű hegyét (*zangs mdog dpal ri*), Avalokitesvara Potala hegyét (*ri potala*), vagy Tára Julokőjét (*g-yu lo bkod*, vagy *g-yu lo bkod pa'i zhing*), hogy ezzel másoknak segítsenek. A gyakorlók, akik megtisztították tudatáramukat és rengeteg érdemet halmoztak fel erényeik által, szintén megtapasztalhatják ezeket a tiszta világokat vízióban, álomban, vagy *delog*ként. Édesanyám, Dawa Drolma *delog* beszámolóit elég különlegesen kozmológiai földrajz tekintetében, és részletes leírásokat tartalmaznak, mégis világos, hogy a világok, melyeket meglátogatott, a tudat természetének gazdag megnyilatkozásai, melyeket akkor lehet megtapasztalni, amikor a meditáció áttöri a közönséges észlelés határait. A tiszta birodalmak a tudat megnyilatkozásai, de a *bardo* állapot,⁵ és az újjászületés hat világa is az. A különbség csak annyi, hogy a tiszta világok a megvilágosodott tudatosság megnyilatkozásai, míg a *bardo* az érzékszálódás megnyilvánulása és a tudat mérgeinek kivetítése. A pokol világa a harag, gyűlölet és az ölés erénytelen tettének megnyilvánulása; a *préták* világa a sóvárgás és a kapzsiság megnyilvánulása; az állatvilág az ostobaság megnyilvánulása; a félistenek világa a féltékenységgel, irigységgel fertőzött erény megnyilvánulása; az istenek világa a göggel fertőzött erényé; az emberi világ pedig mind az öt méreg keverékének megnyilvánulása, mely éppen csak annyi erőnnyel van ötvözve, mely megment attól, hogy az alsóbb világokban szülessünk újra.”⁶

1. Milyen hatások formálták a *delog* jelenséget?

1.1. Feltételezhetjük, hogy a belső-ázsiai sámánok utazása a halottak birodalmába egy-egy eltévedt lélek nyomában, erős hatással volt a *delog* jelenség kialakulására. Amellett, hogy a tibetiek állandó kapcsolatot ápoltak a környéken élő mongol törzsekkel, akik a samanizmus hívei voltak, saját ősi vallásuk, a *bön* is számos samanisztikus elképzelést tartalmazott, melyek a buddhizmus elterjedése után továbbéltek, és egy részük beépült az új vallásba.

1.2. Yama, a Holtak Ura már a hinduizmus szent szövegeiben, a *védák*ban és a *puránák*ban is fontos szerepet játszik, és a különböző poklok jellemzőit a hindu kozmológia részletesen kidolgozta.⁷ Ezt a hindu modellt veszi át a klasszikus indiai buddhizmus, mely aztán elterjedt szerte Ázsiában. Így bár a tibetiek kicsit saját kultúrájukhoz igazították az eredeti modellt, a poklok leírása, a halottra kiszabott ítélet, és az egyes bűnök megfélemlítése egyes poklokna-

⁵ Tib. *bar do*, szkr. *antarābhava* „köztes lét”. A *bardo* állapot kifejezést szűkebb értelemben különböző szintű tapasztalások megnevezésére használják, melyeken a halál és a következő újjászületés között megy át a tudatosság. Szélesebb értelemben az életben megtapasztalt különböző tudatállapotokat is idesoroljuk. A tibetiek négy köztes létet különböztetnek meg: az élet természetes köztes létét (*rang bzhin skyes gnas bar do*); a halál pillanatának köztes létét (*'chi kha'i bar do*); az abszolút valóság köztes létét (*chos nyid bar do*); és a létesülés köztes létét (*srid pa'i bar do*). Néha az elsőt belülről további két köztes létet említenek: az álom köztes létét (*rmi lam bar do*); és a meditatív koncentráció köztes létét (*bsam gtan bar do*).

⁶ Delog Dawa Drolma: *Delog – Journey to Realms Beyond Death*. Pilgrims Publishing, Varanasi-Kathmandu 2001, p. X.

⁷ Mehr, K. P.: *Yama – The Glorious Lord of the Other World*. (Reconstructing Indian History and Culture 12.) D. K. Printworld, New Delhi 1996, pp. 220–231.

mind visszavezethető az indiai elképzelésekre. A tibeti szerzők – Gampópa, Pathrul Rinpócse⁸ – többnyire Vasubandhu művére, az Abhidharmakośára támaszkodnak a poklok leírásakor.⁹ A *delog* saját tudásának mértéke szerint beszámolóiban ezt a modellt használja, hol hosszabban, hol rövidebben, sokszor a szenvedők elbeszélésein keresztül mutatva be az egyes színtereket.

1.3. Sokan kapcsolatba hozzák a *delog* történeteket a különböző „megmentő történetekkel”, melyek az indiai, tibeti, kínai és mongol irodalomban gyakran előfordulnak, és amelyekben híres buddhista szentek szállnak alá, hogy megszabadítsanak valakit az alsó világok szenvedésétől.¹⁰ Ilyen pl. Maudgalyāyana¹¹ története, mely arról szól, hogyan próbálja a már arhattá vált tanítvány megmenteni saját bűnös anyját, aki a legmélyebb pokolban, az Avīcīban szenved. A történet hangsúlyozza Maudgalyāyana mágikus képességeit ellentétben Śāriputrával, Buddha másik tanítványával, aki inkább a bölcsesség és a tudományosság megtestesítője. A tibeti irodalom legismertebb „megmentő” történetében, melynek főszereplője Guru Csöwang (*guru chos dbang*), a hős szintén édesanyját menti meg a poklbéli szenvedésektől hasonló körülmények között. Epsteinnel ellentétben nem tekinthetjük ezeket a *delog* életrajzok előképeknek, mert itt nem az alászállás általi spirituális felemelkedés és ezáltal mások felemelése a cél, hanem egy közelálló rokon megmentése az alsó világokból, melyre a hőst nem halála, hanem mágikus ereje, az általa elért sziddhik¹² teszik képessé. Guru Csöwang és Maudgalyāyana történetében azonban vannak olyan elemek, melyek a későbbi *delog* életrajzokban is megjelennek – mint pl. a poklok körbejárása, és üzenetek visszavitele az élők világába. Ezért el kell fogadnunk, hogy a „megmentő” történetek nagy hatással voltak a *delog* irodalomra, de nem tekinthetjük őket azonos műfajhoz tartozónak.

1.4. A *delog* életrajzok sokban hasonlítanak a *bardo* szövegekhez, de lényegi különbség van közöttük. A *bardo* szöveget a halottnak olvassák fel, vagy gyakorolják, hogy a tudatosság (*rnam shes*) felismerje majd *bardo*-beli helyzetét, és megszabaduljon az újjászületések körforgásából. Ez egyfajta útmutató a megszabaduláshoz, míg a *delog* életrajz, melyet néha halottasháznál is előad egy *mani láma*, inkább az élőknek szól, kevésbé bonyolult, inkább előkészítő jellegű történet, mely az erényes életre buzdít. A *bardo thödrol* (*bar do thos gro*)¹³ műfajához tartozó munkák rituális szövegek elméleti magyarázatokkal, melyeknek megértése nem könnyű egy hétköznapi gyakorló számára, míg a *delog* szövegek tele vannak konkrét példákkal, képekkel, és népszerű stílusban, egyszerű nyelven íródnak. Nem ezoterikus tanítások, melyek a szakértő elit számára íródtak, hanem vallásos tanítások hétköznapi emberek számára. Sok komplex elképzelés, melyet a *bardo thödrol* irodalmában megtalálunk, leegyszerűsítve, metaforákban jelenik meg a *delog* szövegekben, és az előbbiben leírt precíz esemény sor is drasztikusan elkeskenyedik az utóbbiban. Az, hogy

⁸ Lha rje bsod nams rin chen: *Dam chos yid bzhin nor bu thar pa rin po che 'i rgyan ces bya ba bzhugs so, le'u lnga pa: 'khor ba'i sdug bsngal bstan pa, Si khron mi rigs dpe skrun khang*. Beijing é.n. pp. 60–86. [A szent Tan kívánságteljesítő ékköve, a megszabadulás drágakő dísz, ötödik fejezet, a létforogtag szenvedéséről szóló tanítás]; Rdza dpal sprul: *Snying thig sngon 'gro'i khrid yig kun bzang bla ma'i zhal lung*. Yashodhara Publication for the Dzongsar Institute, New Delhi 1998, pp. 92–115. [Útmutató a Nyingthig hagyomány előkészítő gyakorlatához, „Tökéletes mesterem szavai” címmel].

⁹ Vasubandhu: *Abhidharmakośabāṣyam*. Vol. II. Asian Humanity Press, Berkeley 1988, p.456.

¹⁰ Epstein, L.: On the History and Psychology of the 'Das-log. In: *Tibet Journal* (1982), p.29.

¹¹ Tib. *mo 'u 'gal gyi bu*, Buddha két főtanítványa közül az egyik.

¹² Tib. *dnogs grub*. A gyakorló magas megvalósítási szintjét jelző különleges képesség, tökéletesség. A közönséges *sziddhik* különböző természetfeletti képességek lehetnek, mint pl. ha valaki tud repülni, jövőbe lát, láthatatlanná tud válni, változtatni tudja az alakját. A végső tökéletesség a megvilágosodás.

¹³ A hallás általi megszabaduláshoz szóló szövegek.

menyi tapasztalatát meséli el a *delog* a *bardo* tanításokat illetően, személyes tudásától függ. Egyetlen *delog* életrajz sem tartalmazza azonban teljességében a *bardo* tanításokban szereplő eseményeket.

2. A *delogok* és a Csenrézi kultusz

2.1. A *delog* életrajz több mint eszköz, mellyel a tanítást át lehet adni a tömegeknek; egyfajta bonyolult szintézise különböző tanításoknak, hagyományoknak, történelmi mozgalmaknak, azonban alapját általános mahájána tanítások képezik. François Pommaret, anélkül hogy megnevezné forrásait, azt közli, hogy először a 12. században említik a *delogokat* buddhista szövegben, és a 13. században jelenik meg két 12. századi *bön* mester életrajza, akik hasonló élményeket éltek át.¹⁴ Laurence Epstein szerint a legtöbb életrajz a 16. század eleje és a 18. közepe között bukkan fel Tibetben, melynek oka az intenzív belső missziók és vallásos mozgalmak erősödése.¹⁵ A legtöbb *delog* a *kagyü* vagy a *nyingma* egyházhoz tartozik, és a *gelukpa* egyház hatalomra jutásának következtében a 16. századtól egyre több támadás éri ezt a két egyházat. Sok követőjük a déli és keleti területekre húzódik, és az itt élő tibeti samanista törzseket próbálja áttéríteni a buddhizmusra. A *delog* életrajzok földrajzi eloszlása megfelel ennek, közép-Tibetben ritka az ilyen történet. A *delog* életrajzok némelyike említi a mongol fosztogatásokat is, melyeket a 17–18. században az általuk nem kedvelt egyházak ellen követtek el. Mivel ezek a szövegek a *kagyük* és *nyingmák*, vagy a Csenrézi kultusz szinkretikus csoportjai mellett állnak ki, érthető, hogy amikor a mongolok pont ezeket a csoportokat üldözik – hol az újonnan hatalomra került *gelukpák* segítségével, hol anélkül – akkor a *delog* történetek arra szólítanak, hogy az emberek térjenek vissza az alapvető buddhista erkölcsökhöz.

2.2. A *delog* irodalom központi funkciója, hogy felidézze a buddhizmus alaptanításait, különösen az Csenrézi kultusz megszabadulás-etikáját. A *bódhiszattva* tisztelete először Nepálban és Indiában bukkan fel a keresztény időszámítás kezdete körül, és később Tibetben különös fontosságot nyer.¹⁶ A tibetiek teremtésmítosza szerint Csenrézi majom emanációját küldte az emberi világba, Tibet földjére, hogy megtérítse az itt élő vad démonokat. A majom egy szikladémonnővel kötött házasságot, és az ebből született hat gyermekük lett a hat tibeti törzs őse.¹⁷ Csenrézi Tibet védőszentje lett, és később is számos alakban testesült meg Tibetben, olyan nagy történelmi személyekben, mint Vimalamitra,¹⁸ Szongcen Gampo,¹⁹ Padmaszambhava,²⁰ és mások, akiknek nagy része volt a buddhizmus

¹⁴ Pommaret, François: Returning from Hell. In: *Religions of Tibet in Practice*. (Princeton Readings in Religions), Princeton University Press, New Jersey 1997, p. 500.

¹⁵ Epstein, L.: *Das-log*, p.32.

¹⁶ Snellgrove, D. L.: *Buddhist Himalaya*. Bruno Cassirer, Oxford 1957

¹⁷ Sakyapa Sonam Gyaltzen: *The Clear Mirror: A Traditional Account of Tibet's Golden Age*. Snow Lion Publications, Ithaca New York 1996, p.75–79.

¹⁸ Tib. *dri med bshes bnyen*, híres indiai buddhista mester. A 9. században Tibetbe utazott, ahol számos szanszkrit szöveget állított össze és fordított. Tanításainak szíve a *Vima Nyingthig*, a *dzogcsen* egyik legfontosabb tanítása.

¹⁹ *Srong btsan sgam po* (617–698), Tibet 33. királya. Az ő uralkodása alatt építették az első buddhista templomokat.

²⁰ *Pad ma 'byung nas*, A Lótusból született oddijánai mester, akit gyakran Guru Rinpócsénak hívnak. Tiszong Decen király hívta meg Tibetbe a 8. században, hogy legyőzze a gonosz erőket, és terjessze a tantrikus buddhizmust. Számos szellemi kincset rejtett el a jövő generációi számára. A tibetiek a második Buddhaként tisztelik.

terjesztésében. Érdekes tény az is, hogy a *Mani Kábum* (*mani bka' 'bum*)²¹ – a tibetiek Szongcen Gampo királynak tulajdonítják, aki a buddhizmust terjeszteni kezdte – több kiadása tartalmazza a *Kāraṇḍavyūhasūtrāt* (*za ma tog bkod pa*) is, egy szanszkritből fordított munkát, melynek ugyan Szongcen Gampóhoz semmi köze, de a Csenrézi kultusz egyik alapszövege.²² Ebben a régi indiai munkában azt írják, hogy az, aki Csenrézi mantráját recitálja, kiszabadul a számszárából, és a Sukhāvati mennyben születik újjá, Amitābha Buddha paradicsomában. A *Mani Kábum* egy *terma*, különböző részei más-más időszakból származnak, de nem lehet véletlen, hogy a 15. században „fedezték fel”, vagy akkor jött létre az azóta is széles körben népszerű gyűjtemény.²³ Bizonyos értelemben Csenrézi szerepmoddell a *delog* számára. A *Kāraṇḍavyūhasūtrából* tudjuk, mi mindent csinált a nagy *bódhiszattva*, mielőtt Tibetbe jött, többek között a pokolból szabadított meg lényeket nagy könyörületessége által. A *delog* az ő inkarnációjának tartja magát, és mondandóját gyakran hangsúlyozza az OM MANI PEME HUNG HRI mantrával, melynek recitálása megment attól, hogy a létforgatag világában szülessünk újjá. A *mani lámák*, akik szintén e mantra terjesztői és magyarázói, a *delog* életrajzokban sokszor felbukkannak, mint megmentők, akik a poklokból szabadították meg a szenvedőket. Az ő népszerűségük a 13. században Guru Csöwang (1212–1273) tevékenysége nyomán kezdett erősödni.²⁴

3. A *delog* életrajz:

Ma élő *delog*gal még nem találkoztam, ezért egyelőre csak arra vállalkozom, hogy egy tibeti nyelven írott életrajz alapján bemutassam ezt a műfajt. A *delog* történetek a *namtarok* (*rnam thar* „megszabadulás-történet, életrajz”) csoportjába tartoznak. Az előadott művek nyelve egyszerű, könnyen érthető a tibetiek számára. Sok olyan kifejezés, fordulat van, ami folyamatosan ismétlődik, egyfajta ritmust adva a történetnek. A kéziratban lévő számtalan ortográfiai hiba és rövidítés miatt azonban az írott szöveg fordítása nem könnyű feladat.

François Pommaret néhány *delog* életrajz alapján összeállított egy szerkezeti vázlatot, mely sokat segített a választott szöveg feldolgozásánál. A történetek sosem felelnek meg pontosan ennek a vázlatnak, hiszen egyes fejezeteket részletesen tárgyalnak, másokat teljesen kihagynak. Az első fejezetek általában rövidek, az életrajz gerincét a 4–6. fejezet alkotja, hiszen célja az, hogy bemutassa az alsó világokat a hallgatóság számára, és átadja a Holtak Ura és az alsó világban újjászületett rokonok, ismerősök üzenetét. Ez érthető is, hiszen hogyan lehetne jobban elmagyarázni egy laikusnak a *karma* absztrakt fogalmát, mint a hétköznapi életből vett példák segítségével, melyekből látni, hogy egy tett elkövetése milyen jutalommal vagy büntetéssel jár.

3.1. A *delog* életrajz szerkezete:

²¹ Érdemtelenül ugyan, de Kőrösi Csoma óta az európai irodalom történeti munkaként tartja számon. A *Mani Kábum* egy *terma* „kincsköny”, Mani, azaz Szongcen Gampo király tanításainak gyűjteménye. Három részből áll: 1. szútrák (*mdo skor*), 2. *sádhana*k, avagy vizualizációs gyakorlatok (*sgrub skor*), és 3. személyes instrukciók (*zhal gdams kyi skor*).

²² *Bka'* 'gyur, *mdo sde*, vol. VII (na), fols. 200a3–247b7; Kapstein, M.: Remarks on the Mani bKa'-'bum and the Cult of Avalokiteshvara in Tibet. In: *Tibetan Buddhism – Reason and Revelation*, State University of New York Press, Albany 1992, p. 88.

²³ Vostrikov, A. I.: *Tibetan Historical Literature*. (Soviet Indology Series 4.) Calcutta 1970, p. 52.

²⁴ Pommaret, F.: *Returning from Hell*. p. 500; Epstein: 'Das-log'. p. 28.; Stein. R. A.: *Tibetan Civilization*. Faber & Faber, London 1972, p. 268.

Ima

1. A *delog* neve, szüleinek neve, születési helye
2. Előszó az alvilági utazáshoz
 - a. Figyelmeztető álom
 - b. Betegség, mely gyors és váratlan halálhoz vezet
3. A *delog* rájön, hogy meghalt
 - a. Állattest vizualizálása
 - b. Családtagok közömbös viselkedése
 - c. A tudatosság elhagyja a testet
4. Első kapcsolat az alvilággal
 - a. A tudatosság belép a bardóba
 - b. Első találkozás a Halál Urának követével
 - c. Egy segítő vagy vezető megjelenése
 - d. Átkelés egy nagy hídon
5. Az alvilág leírása
 - a. Első találkozás a Halál Urával
 - b. Utazás át a tizennyolc poklon és a *préták* birodalmán, találkozás az ott szenvedőkkel, akik elmondják, miért vannak ott, és üzenetet küldenek hozzátartozóiknak
 - c. Találkozás családtagokkal
 - d. Jelenetek, ahol egy *láma* vagy egy *manipa* megszabadít egy kárhozottat
 - e. Utazás a reinkarnáció más világaiba
6. Találkozó a Halál Urával
 - a. Megérkezés a Halál Ura elé
 - b. Számos ítélet meghallgatása
 - c. A *delogra* kiszabott ítélet, és a Halál Urának üzenete az élőknek
7. Visszatérés az emberi világba
 - a. A tudatosság belép a testbe
 - b. Üzenetek átadása a halottak családtagjainak, a Halál Urának üzenete, buzdítás a Tan gyakorlására

Kolofón²⁵

Kunga Rangdöl *delog* nem messze Sigacétól, közép-Tsangból származik. Életrajza valószínűleg a 17. század végén, vagy a 18. század elején keletkezett. A kézirat – mely alapján a fordítás készült – 44 fólió. A dharamszalai könyvtár kézirat gyűjteményének beszerzési könyve szerint Szikkimben vásárolták. Mérete: 8.5 x 31.5 cm. Ha megvizsgáljuk az életrajzot a fenti vázlat segítségével, azt látjuk, hogy az ima és az első három fejezet mindössze két fólió, három oldal:

²⁵ Pommaré, F.: *Returning from Hell*, p. 502.

Az ima:

„(1v) OM MANI PADME HUM HRI
Ó, Vágytöltő Drágakő, ki a megvalósítással ajándékozol meg,
Ki mindig találsz fortélyos módszert, hogy a lényekért tegyél,
Ki a sötét korszak lényeit a Tanítás felé fordítod,
Leborulok lábaidhoz, Égenjáró Táncos Úrnő.

A Nyugati Paradicsomban²⁶ a Mérhetetlen Fény²⁷ Buddhája,
A Potala hegyen²⁸ az Alátekintő,²⁹
A Jakfarok Szigetén³⁰ Tötrengcel.³¹
Leborulok a három test mestereinek lábához.”

A *delog* bemutatkozása hiányzik, az imát egyből a vázlat 2–3. pontja követi:

„A tizedik napon hajnalban szivárványfény jött minden irányból, színes foltokat [láttam], és szédülni kezdtem. Hirtelen félelmetes betegség támadott meg, testem elnehezült, nem tudtam felkelni. Szomjas voltam, testem forró, hideg rázott, könnyeim folytak. Már a lélegzetvétel is szörnyű fájdalommal járt, és mivel [fájdalmam] nem tudtam legyűrni, sötétség borult rám, és magába zárt. Egy pillanat múlva magamhoz tértem, és másfajta látomás jött. Hirtelen óriás hegy nehezedett rám, (2r) sűrű sötét ködbe kerültem, erős szél sodort, nagy óceánba estem, úgy éreztem, mintha az ég magasából zuhannék le. Az elemek egymásba olvadtak, a szörnyű kór fájdalmától nem volt szabadulás. Ezután észlelésem a korábbinál jobban szétfolyt, [minden] fénylett. Mivel úrrá lett rajtam a betegség, azt gondoltam, haza sem tudok menni. De abban a pillanatban ott találtam magam a környékünkön. Bármilyen ismerőssémmel, barátommal találkoztam, és beszéltem hozzá, nem látott, senki nem volt, aki enni vagy inni adott volna, mindenki mérges volt rám. Bárki is látott, ember vagy állat, mind ártó szellemnek tekintett. Hat hónap telt el így. Éppen korábbi éjszakai menedékhelyemre mentem, a tetőn lévő kis toronyba, és azt gondoltam:

– Már majdnem halott vagyok, olyan éntelen, mint a madártoll, amit szárnyára vesz a szél, (2v) nincs már ok, ami egy pillanattig is ebben a világban tartana, meg fogok halni ebben az évben – gondoltam, és eszméletemet vesztettem. Nem cselekedtem oly sok mérhetetlen [jót], hogy megtisztult Dzsinává³² és Tanná váljak. Elszégyelltem magam ettől a gondolattól. Már nincs lehetőségem jobban csinálni.
– Most azonnal kifejlesztés nélküli buddha-tudatátvitelt kell csinálnom – gondoltam, s abban a pillanatban megjelent egy bölcsesség *dákini*.”

²⁶ Szkr. Sukhāvati, tib. Bde ba can.

²⁷ Szkr. Amitābha, tib. ‘Od dpag med.

²⁸ Avalokiteśvara, az együttértés bódhiszattvájának lakhelye valahol az Indiai-óceánban.

²⁹ Szkr. Avalokiteśvara, tib. Sphyan ras gzigs.

³⁰ Tib. *Rnga yab gling*, mesés kontinens a Jambudvīpától (a déli kontinenstől, ahol India is fekszik) északra.

³¹ Guru Rinpöcse egyik alakja, a „koponyafüzes”.

³² Győztes, Buddha egyik jelzője.

Amint ebből a részletből látható, az ima után egyből a betegség bemutatása következik, mely Kunga Rangdöl halálához vezet. Ahogy más szövegekben is hangsúlyozzák, a *delog* nem veszi észre sokáig, hogy meghalt, csak azt látja, hogy rokonai szerettei nem válaszolnak neki, nem adnak enni-inni, nem érti, hogy miért ugatják meg a kutyák, nem tudja, hogy elhagyta a testét, mert saját teste helyett sokszor egy állat tetemét – pl. disznóét – látja a saját ágyán, és nem ismeri fel azt saját porhüvelyeként. Különböző események azonban lassan rádöbbenetik, hogy halott, és ezzel megszűnik ragaszkodása az emberi világhoz, és elindul a *bardó*ban, a köztes létben. Itt általában találkozunk a Holtak Urával és kísérelőivel, akiktől először megrémül, de megjelenik egy *dákini*,³³ vagy személyes védőistensége (*yi dam*), aki vezetőjéül szegődik. Kunga Rangdöl életrajzában ez a 4. szakasz is rövid, a négy lehetséges eseményből mindössze a vezető megjelenése történik meg. Egy *dákini* vezeti végig kézenfogva az alsó világokon, melyek a buddhista kozmológia szerint egymás alatt helyezkednek el. A holtak országába híd vezet át, mely a Vaitaraṇī, az élők és holtak birodalmát elválasztó folyó felett áll. Bár sok szövegben említést tesznek a hídról, itt ez is hiányzik. Ahogy a halott tudatossága (*rnam shes*) belép a *bardó*ba, különös tájak jelennek meg előtte. Kemény, sokszor kegyetlen képek írják le az itt szenvedők fájdalmait és a válogatott kínzásokat, mély benyomásokat téve az egyszerű hallgatóságra.

„Elképzelhetetlen számú világi embert és szerzetest [láttam]. Hirtelen fekete felhők gyülekeztek, jég, eső és mennykő esett, bőrt lyukasztva, csontot őrölve, hús és vér fröcsögött elviselhetetlen fájdalmat okozva. (3r) De rám nem estek jégdarabok. A *dákini* azt mondta:

– Ez most a *csönyi bardo* (*chos nyid bar do*),³⁴ ahol vér és genny jégesője esik az emberi világban lévő szülők és a rokonok rossz tetteinek következményeként. – mondta.

– Rád nem esik ilyen eső, mert az emberi világban nincs senki, aki miattad ilyet tett volna.

Most gyere utánam. – mondta.”

Buchen Gyurme szerint a halott teste melletti sírás és szomorúság nemcsak gátolja a tudatosságot, hogy elhagyja a testet, de fájdalmat is okoz neki. A halottért ejtett könnyek a *bardó*ban a vér és genny jégesőjévé változnak, melynek golyó nagyságú jégdarabjai felsértik a halott finomtestének bőrét, összetörik csontjait, ami szörnyű kínokkal jár. Ebben a képben az a tibeti elképzelés bújik meg, miszerint ha valaki meghal, akkor szerencsésebb újjiszületéséért kell szertartásokat végezni, és nem saját szenvedésünkre koncentrálni, melyet az eltávozott hiánya okoz. Az alsó világokban történő utazás első állomása többnyire a *préták*, az éhszomjú démonok világa. A vékony nyakú, hatalmas hasú, mindig éhes, mindig szomjas lények iszonyúan szenvednek egy olyan világban, ahol az ételnek és italnak még a hírét sem hallották sosem.³⁵ Számos példatörténet szól arról, hogy amikor az emberek megpróbálnak segíteni, még nagyobb fájdalmat okoznak nekik.³⁶ A tibetiek szerint többek között azok kerülnek ide, akik életükben fősvények voltak.

³³ Tib. *mkha'* 'gro ma: jelentése sokrétű, ebben a szövegben „női segítő” jelöl ez a szó.

³⁴ Az abszolút valóság *bardó*ja. Ebben a köztes létben az abszolút valóság manifesztálódik békés vagy haragvó istenségek alakjában, az egyéni hajlamoknak megfelelően.

³⁵ Jigme Lingpa: *The Dzog-chen. Preliminary Practice of the Innermost Essence*. LTWA, Dharamsala 1989, p. 110.

³⁶ Patrul Rinpoche: *Words of My Perfect Teacher*. Vistaar Publications, New Delhi 1999, p. 73.

„Aztán egy illatos vörös mezőn hét ösvény közül az egyikre léptünk. Világiakat, szerzeteseket és apácákat láttunk elképzelhetetlen számban, akik éheztek, szomjaztak, rémültek voltak, és elviselhetetlen szenvedéseket éltek át. *Dákini* vezetők azt mondták:

– Ezt a helyet Gyilkos vörös síkságnak hívják, ez a *bardo* első szintje. Az itt szenvedést tapasztalóknak az emberi világból senki sem tud adományt adni, a *szamádhi* hiánya miatt. Gyere, és kövess” – mondta ismét, és én követtem.

(3v) Egy üres síkságon homokdombot láttam, ahol sok ember elviselhetetlen szomjúságtól szenvedett. Az erény felé nem nyílt ajtó számukra. Ahogy aztán lefelé mentünk, hatalmas végelethatatlan síkon találtam magam, melynek közepén a HUM HUM PHAT PHAT, öld, öld, üsd, vezesd nevű mező tele volt ezernyi egyszerre üvöltő ellenség-sárkánnyal. Nagyon meg voltam rémülve, a Tánc Urához³⁷ imádkoztam, hogy ne kelljen tovább mennem lefelé. A *dákini* azt mondta:

– Felhalmozott *karmád* szenvedésétől nem szabadulhatsz. De nem kell félned. Mindig veled leszek. Azoknak az embereknek, akik rosszat cselekedtek, nincs kísérője, még egy kismadár sem. Ezt sose feledd! Mostantól kezdve a Megjelenő Illúziók bardójában vagyunk. A *láma*, a *jidam*, a *dákini* és az istenek itt megjelennek. (4r) Ne hagyj, hogy úrrá legyenek rajtad e félelmetes illúziók. Ismét egy kicsit lefelé mentünk. Elképzelhetetlenül ijesztő, megszámlálhatatlan mennyiségű argali juh fejű lényt láttunk. Azt bégették, hogy HUM HUM PHAT PHAT, némelyikük agyat nyalt, mások beleket húzogattak, volt, amelyik áldozati bábút vagdosott, egy másik karddal hadonászott, vashorgot és lasszót fogott a kezében, megszámlálhatatlan más lény is volt ott rajtuk kívül. Ahogy néztem őket, elájultam, tudatom vesztettem.”

A köztes létben a vándorló tudatosság feladata az, hogy felismerje a dolgok illúzió-voltát, mert ezáltal betekintést nyer a tudat igaz természetébe, és megszabadul az újjászületések körforgásától. Ám ugyanúgy, ahogy az emberek többsége, Kunga Rangdöl sem képes erre a felismerésre, félelmei maguk alá gyűrik, és elájul. A Holtak Ura feléleszti, és egy városba viszi, ahol számtalan világi ember és szerzetes imádkozik. Itt veszi kezdetét az 5.b. rész, melyben az itt élők üzeneteket küldenek a *deloggal* az emberek világába.

„OM MANI PADME HUM A fiatal férfiak közül az egyik feszes fehér felsőruhát és nadrágot viselt. Egyszer csak azt mondta:

– Én Tranang Gyalingból³⁸ jöttem, a nevem Norbu Thöndup, a feleségem Ala Phacsog. Kérlek, add át ezt az üzenetet: nincs bűnösebb ember, mint én, a földesúr szolgálja. Adjatok értem teafelajánlást a Mindroling kolostor³⁹ szerzeteseinek, mécsesfelajánlást a Dzsobónak⁴⁰ Lhaszában, adjatok felajánlást az úton lévőknek, a

³⁷ Tib. *gar gyi dbang phyug*, a Holtak Urának, Yamának egyik neve.

³⁸ *Gra nang rgya ling*, tibeti helynév, a mai Dranang megyében, a Mindroling kolostortól keletre fekvő falu.

³⁹ *Smin grol gling dgon*. Ma a Tibeti Autonóm Terület legfontosabb *nyingma* kolostora, a 17. században a híres *tertön*, Gyurme Dordzse építette. Ma is élő központja a déli kincstanítások terjesztésének (*lho gter*). A számlázásban is felépítették ezt a kolostort Clementtowanban, Dehradun szomszédságában. A kolostor vonalvezetője, Minling Trichen Rinpoche itt él.

⁴⁰ Az „Úr” – Sákjamuni Buddha – szobra Lhaszában a Dzsokhang templomban. A tibeti hagyomány szerint ezt a szobrot Szongcen Gampo király egyik felesége hozta Tibetbe a 7. században.

szegényeknek és a vakoknak. (5r) És ha mindezt megteszitek, akkor férfi alakban születek majd újjá. OM MANI PADME HUM

A Tánc Ura azt mondta: ez a város a Margang gangi drongmócse⁴¹ de úgy is hívják, hogy Drongmócse *bardó*. Vannak, akiknek nincs ruhája, nincs szállása, állandóan vándorolnak. Ez annak a következménye, hogy valaha nem adtak szállást az utazóknak. Másoknak pásztorkunyhója van, mert az érző lényeknek házat építettek, a vendégeket jól tartották, adtak nekik szállást. Vannak, akiknek háza tele kincssel, mégis nagy [éhes] szemekkel nézik kincseiket, melyeket nem lehet megenni. Így érik be a *karmája* azoknak, akik az emberi világban azt mutogatják, hogy mennyi ételük van a raktárban [de nem adnak belőle]. Vannak, akik barlangban élnek magányosan, sok-sok enniivalóval. Ők azok, akik az emberi világban a remetéknek enni adtak, gondoskodtak róluk. Most beérett a jó *karmájuk*, ezért lett védelmező hajlékuk. Másoknak sok-sok enni-inniávalójuk van, mert a *mani lámáknak* segítettek, és ennek *karmája* beérett. (5v) Van, aki az erdő közepén palotában él, mert az emberi világban templomot épített, kolostori szállást a szerzetesek, vagy az isteneknek szentélyt, sztúpát. E tettek jó karmája miatt van most palotája.

– Most menjünk oda – mondta. Az emberek csoportosulásának közepén ott volt egy világi ember, aki zöld sapkát és szakadt *csubát*⁴² viselt, és azt mondta:

– Amikor majd odamész, ahol az emberek laknak, az emberi világba, add át ezt az üzenetet. Add át az üzenetemet a tiszta ruhás apácáknak. A nevem Döndup, a nyugati Pe⁴³ falu főnökének mondd meg, hogy az apácák⁴⁴ fatemplomában száz vajmécsest ajánljanak értem. Amikor fiatal voltam, Szerkhában⁴⁵ sok bátor férfit megöltem, és nem bántam jól az anyámmal Szerkhában. Három év telt el, és még három évet kell maradnom, hogy kimerítsem ezt a rossz *karmát*. Kérd, hogy imádkozzanak, mentsenek életeket értem,⁴⁶ ahányszor csak tudnak. (6r) Ha így tesztek, akkor női alakban születek majd újra az emberi világban – mondta, és a körülötte lévők szeme megtelt könnyel.⁴⁷

A Tánc Ura azt mondta:

– Amikor emberi alakban voltál, nem foglalkoztál azzal, hogy mi jó, mi rossz, minek mi az oka és eredménye, úgy éltél, mint egy állat. Így mindig szenvedést fogsz tapasztalni, és sosem szabadulsz ki a *szamszára* mélyéből. Most gyere – szólott, és továbbmentünk lefelé.

Meredek hegyhez értünk. A hegy mellett ott ült egy ember, aki úgy nézett ki, mintha vastüskéből lett volna az oldala. Odamentem hozzá [és láttam, hogy] az egész testét vastüskék torzítják el. Felemelte a fejét, és azt mondta:

⁴¹ Tib. *dmar sgang sgang gi grong mo che*.

⁴² Általános tibeti viselet, hosszú felsőruha, kabát.

⁴³ *Spe*, falu nyugat-Tibetben.

⁴⁴ *Chos ma*, apáca.

⁴⁵ Falu Amdóban, kelet-Tibetben.

⁴⁶ Tib. *srog bslu*: tibeti szokás, hátradobnak egy *katakot*, és amelyik állatra esik, azt megjelölik, és fogadalmat tesznek, hogy sosem fogják levágni. Az érdemek halmozásának, pozitív *karma* létrehozásának egyik módja.

⁴⁷ Ez a rész a helyesírási hibák sokasága és a helynevek miatt csak provizórikus, pontos értelmezése további kutatást igényel.

– Fiatal lány vagyok, a nevem Butri Wangmo (*bu khrid dbang mo*). Nyaranta fát szoktam vágni azon a hegyen. Mivel ezzel sok élőlényt megöltem, a testem tele van itt a pokolban vastüskékkel, és nincs egy pillanat sem, amikor megszabadulhatnék ettől a szenvedéstől. Fenn a hegyen adjanak értem tea felajánlást ezerszer, és kimerül ez a rossz *karma*. (6v) Kérlek add át az üzenetet, ha így tesznek, akkor nomádként születhetek újjá a hegyen.”

A bűnös tettek és büntetések felsorolása még sokáig folytatódik. Számos negatív cselekedet sok más társadalomban is megtalálható: a hazugság, a rablás, ölés, a vallásos fogadalmak megszegése, vagy a rossz bánásmód más emberekkel szemben. Más bűnök a tibeti életmódhoz és a buddhizmushoz előírásaihoz kapcsolódnak. Az életrajzok – amint a fenti példából is láttuk – részletesen leírják, hogy milyen érdem milyen jutalommal jár; milyen bűnös tett milyen megtorlással; és végül milyen szertartásokat kell elvégezni ahhoz, hogy érdemet halmozunk fel, mely által a felhalmozott negatív *karma* mennyisége csökken.

Az üzenetek mellett a másik legfontosabb része a *delog* életrajznak a Holtak Urának üzenete az élők számára.

„Add át ezt az üzenetet a világ *manipáinak*! Először kérjétek mesterek, tanítványok és *lámák* útmutatását. Aztán fordítsátok a királyságot a *dharma* [gyakorlása] felé. Azok, akik a Csinla ga, Szukji Nyima, Nangsa⁴⁸ a királyi hőstörténeteket és a Buddha cselekedeteit mesélik, azok, akik Karma Vangdzin, Pema, Tendzin Csödrön, Lingsza Csökj⁴⁹ életrajzát mondjátok, ne túlozzátok el, ami azokban leíratott. Mondjátok a *mani mantrát* testtel, beszéddel, tudattal. Ha a *karma* törvényét magyarázzátok másoknak, de nem veszitek számításba sajátotokat, pedig tudtok róla, az bűn. Ha kívülről szemléled őket, *manipák*; ha belülről, papagájok. Az első fajta *manipának* nem kell szégyenkeznie, amikor majd elébem áll.

Add át ezt az üzenetet a *tantrikáknak*! Bár ti a mély tantrikus tanítás kapujában vagytok, gyakoroljátok a *lámát*, *dévát*, *dákinit*, mindig kerüljétek a gonosz szándékot, rontást, fekete mágiát. Ne hagyjátok, hogy a Tan ellenségei a tíz erény tárgyaiban kárt tegyenek, de emeljétek tudatosságukat a *dharma* térbe. Ne ártsatok, se durván, se finoman, hanem gyakoroljátok a *mantrát*. Küldjétek célnakeresztet a démonok ellen (*sri gnon*). Szenteljétek magatokat az erénynek, állítsátok meg az ártó démonokat... Ne alapítsatok hagyományláncokat, de vegyétek fel az *upászaka* fogadalmakat. A pokoli tetteket cselekvő *tantrikák*, akik rontást raknak másra, bűbájt, gonosz gondolatot, csak próbáljanak nem szégyenkezve elem jönni!

Add át ezt az üzenetet a világi embereknek! Tiszteljétek szüleiteket, támogassátok az öregeket és a szolgákat étel- és italajándékokkal. Még ha nem is gyakoroljátok az isteni vallást, szándékotok legyen mindig makulátlan. Ne verjétek állataitokat, de védelmezzétek őket, mint saját fiaitokat. Erényesek legyetek, hagyjátok fel a lopással,

⁴⁸ *Sbyin la dga'*, *gzugs kyi nyi ma*, *snang sa*, közismert tibeti történetek, operaként (*lha mo*) is előadják, *mani lámák* is mesélik ezeket.

⁴⁹ *Karma dbang 'dzin*, *padma*, *bstan 'dzin chos sgron* és *gling bza'* *chos skyid*, *delog* történetek, melyeket *mani lámák* adnak elő.

rablással, vadászattal. Ha kívülről szemléled őket, világi emberek, ha belülről, kannibál démonok (*srin po*).

Add át ezt az üzenetet a nőknek! Nők, világi élet és lények gazdagítói, szolgáljátok a három Drágaságot, és adjatok alamizsnát a szegényeknek és a vakoknak. Nagylelkű vendéglátók legyetek. Tiszteljétek férjetekeket jószívvel. Mivel a rossz férj bosszúálló, legyetek kedvesek hozzá. Ne hagyjátok a marhákat éhezni, gondoskodjatok [állataitokról]. Ha kívülről szemléled őket, nők, ha belülről: boszorkányok. Az első fajta nőnek nem kell szégyenkeznie, amikor elébem áll.”

A 7. és egyben utolsó része az életrajzoknak általában rövid. Miután a *delog* megkapta a Holtak Urának üzenetét, visszatér a földre, hogy elmesélje élményeit, átadja a különböző üzeneteket, és buzdítsa az embereket a Tan gyakorlására. A tudatosság hirtelen visszatér a testbe, a *delog* visszanyeri eszméletét, és a szemfedő, ami takarta, lehullik róla. A holttestre vigyázó személy megrémül. Hívják a családtagokat és összegyűlnek a falusiak is. Néhányan elhiszik a *delog* elbeszéléseit, mások csalónak vagy démonnak tartják. Végül szentként tisztelik, és története elterjed az egész országban. Előfordul, hogy van a szöveg végén kolofon, de többnyire nincs. Kunga Rangdöl életrajza azzal a kíváncsággal záródik, hogy a *delog* minden lényt Guru Rinpocse tiszta földjére, a Rézszínű hegy Lótuszfény palotájába vezethessen.

Delogok ma is élnek Tibetben. Az egyszerű emberek hisznek benne, és ha kétségeik támadnak a *delog* valóságát illetően, akkor testnyílásait vajjal dugaszolják be, arcára pedig árpakását kennek, hogy kiderüljön, valóban elhagyta a testét, és a túlvilágon jár, vagy sem.⁵⁰ Egy-egy híres *delog* – főleg nők – a tibeti kalendárium szerencsés napjain ma is néhány órára meghal, majd visszatér, hogy üzenetet hozzon az élőknek a halálon túlról.

Függelék

1. Ima:

(1v) OM MANI PADME HUM/

*Mchog thun dngos grub stsol ba'i yid bzhin nor/
Gang la gang 'dul thab kyi 'gro don mdzad/
Snyigs dus 'gro ba chos la bsgyur mdzad pa'i/
Gar gyi dbang phyug mka' 'gro'i zhabs la 'dud/*

*Bde ba can na sangs rgyas 'Od dpag med/
Ri Po ta lar 'Phags pa Spyen ras gzigs/
Rnga yab gling na Rje btsun Thod 'phreng rtsal/
Sku gsung bla ma rnams kyi zhabs su 'dud/*

2. A tizedik napon...:

⁵⁰ Szögjal Rinpocse: *Tibeti könyv életről és halálról*. Magyar Könyvklub, 1995, p. 360; Pommaret, François: *Les Revenants de L'Au-Dela dans le Monde Tibétain*. Editions du CNRS, Paris 1989.

De nas chos bcu'i nyi ma kha dros tsam la phyogs thams cad nas 'ja' gzugs pa bjung/ rig pa khra chod chod dmar thom thom pa byung/ nad drag po blo bur du lang nas lus lji zhing mi theg/ kha skam lus drong shor grang shum byed/ zug zer lang nas dbugs cig bar btang bas/ tshur bsdu ma thub pa'i de bar la nag thum rgyal song ba'i/ rag tsam zhig nas rig ste sngar dang mi 'dra phra chod chod pa byung/ de ma thag tu ri chen pos mnan pa dang/ (2v) de ni mi yul du bya yun tsam las sdod rgyu ma byung/ lo da ltar rang shi dgos pa bsam nas dran med du rgyal byung/ rgyal ba bsangs pa dang chos yang dpe med mang po bya rgya ma byung/ bsam nas 'gyod pa drag pa bya thab zad par byung ngo/ da ni ma sgom sangs rgyas kyi 'pho ba byed dgos bsam kyang sngar gyi ye shes kyi mkha' 'gro ma da byon nas/

3. Elképzeltetlen számú...:

de na mi skya btsun bsam gyis mi khyab 'dug pas/ blo bur du spran gyi nag 'dus nas kha char ser ba mang po babs nas lpags pa rdol rus pa bcom sha khrag rnams thor ba'i sdug bsngal bzod brlag med pa byung/ (3r) bdag la ser ba babs ma byung/ mkha' 'gro'i zhal nas 'di rnams chos nyid bar do'i skabs su yin/ khrag rnag gi ser ba babs pa las/ 'jig rten mi yul na pha ma nye 'khor rnams kyi sdug bsngal byas pa'i rnam smin yin no gsung pa/ 'o rang nyid la ser ba ma babs pa ni mi yul na bsdug bsngal byed mkhan med pa yin no/ da shog cig gsung byung/

4. Aztán egy illatos mezőn...:

yang thang dmar chil li ba yod pa ta pa'i nyin lam bdun tsam yod pacig du sleb byung/ de na mi skya btsun pho mo bsam gyis mi khyab pa la/ ltog skram dangs skrags bzod rlag med pa'i sdug bsngal 'dug/ mka' 'gro'i zhal nas thang 'di'i ming la bshadn thang dmar po yang zer/ bar do'i lam dang po yang zer ro/ sdug bsngal myong ba'i mi rnam mi yul nas dge rtsa gtong mkhan med pa dang/ gsung chog pa la ting 'dzin med pa las byung ngo gsung/ yang shog cig gsung nas phyin pas/

(3v) lung stong cig na bye ma'i la cig 'dug/ de na mi mang po bkres skom gyi sdug bsngal bzod rlag med par 'dug/ de rnams ni dge ba'i kha 'gag byas pa dang/ bskor chang g-yol ba rnams yin no/ de nas mar tsam phyin pa na/ spang gshong rgya che ba cig 'dug de'i dkyil du sleb pa dang/ HUM HUM PHAT PHAT bsod bsod rgyob cig 'khrid cig zer ba'i lung pa khengs pa'i dgra 'brug stong dus cig la 'dir ba tsam 'dug/ de na 'jig skrag chen po 'dug pa pa'i gar gyi dbang phyug lags da 'di nas mar mi 'gro zhus pas/ mkha' 'gro'i zhal nas rang gi bsags pa'i sdig pa sdug bsngal 'di bral thab med do/ khyod rang 'jig ma dgos grogs su nga yod pas/ mi 'di rnams la skyab byed mkhan bya ba'i bu tsam yang med do/ khyod gyi go bar bgyis shig/ da 'di man la 'khrul snang bar do'i gnas yin no/ bla ma yi dam mkha' 'gro'i lha tshogs rnams (4r) shar ba yin no/ 'jig skrag 'khrul snang dbang du ma stong cig gsung/ de nas mar tsam phyin tsa na/ mgp rnyan mi 'dra ba 'jig su rung ba bsam gyi mi khyab pa 'dug/ de rnams kyi HUM HUM PHAT PHAT phags zer/ la las ni klad pa 'dag/ la las ni rgyu ma 'dren/ la las bam ro btub/ la las ral gri 'phyar/ la las ni lcags kyu dang zhag pa bsams pa/ gzhan yang grangs kyi mi chod pa 'dug go/ de rnams mthong ba dang dran med du rgyal byung/ gar gyi dbang phyug gi bdag gi dpung pa nas bzung nas/ da yar long dang 'di rnams ni/ rigs lnga'i bsu ba yin pas 'jig mi dgos gsung/ de nas mar tsam phyin pa'i grong khyer dpag tu med cig tu sleb byung/ de na rab 'bring mtha' gsum brjod kyi mi lang ba

'dug/ de'i nang nas mi skya btsun pho mo bsam gyis mi khyab pa/ long spyod sna tshogs la
 longs spyod nas gsol 'debs (4v) 'don pa dang/ glu sgra shang shang 'dug/ de rnams ni mi
 yul du tshos bcu dang bsnyen gnas smyung gnas btang pa'i phan yin no yin no/ la la tsho
 tshod ma rdzogs par blo bur 'chi ba byung ba yin zer/ la la mi yul nas dge rtsa gtong mkhan
 E yang bsam nas dgug gin sdad 'dug/ la la yas grangs gos grangs ma thim zer ba yang
 mang du 'dug/ OM MANI PADME HUM de'i nang nas skyes pa skyes pa stod gos khra bo
 dor ma rgya mtsho gyis dkar po khra chung gyon pa cig na re/ bdag gi yul gra nang rgya
 gling nas yin/ bdag ming la nor bu don 'grub zer/ ja ma'i ming la A lhag pa chog zer/ 'phrin
 gsung rog snang/ dpon po'i phyag phyi las sdig pa che ba mi 'dug/ smin glor gling du mang
 ja cig dang/ lha sa'i jo bo la dkar mi 'bul rog dang/ lam chang dang ngan long sbyin gtong
 bgyis rog byed/ de ltar byung na mi yul (5r) du pho lus len rgyu yod zer lon bskur byung/
 OM MANI PADME HUM gar gyi dbang phyug gi zhal nas grong khyer 'di'i ming la dmar
 sgang sgang gi grong mo che zer/ bar do'i grong mo che zang zer/ la la gos med/ khang pa
 med pa 'di rnams gnas bskor dang/ 'grul pa rnams la gnas tshang ma gtang ba'i rnam smin
 yin no/ la la brdzi skyor nang na yod pa ni/ sems can la ltas brisigs pa dang/ 'grul pa rnam
 la lhag skyor rtsig pa'i phan yon yin no/ la la khang pa thams cad nor gyi khang nas rang la
 ja dbang med pa mig hrig hrig bsdad 'dug/ 'di rnams mi yul du zas ngom byas pa'i rnam
 smin yin/ la la brag phug tu zas skom sna tshogs 'dzoms pa ni/ mi yul du bsgom chen pho
 mo la 'tsho ba phul ba dang khang pa'i skyab pa'i snam smin yin/ la la ja' btung la dbang
 ba rnams ni bla ma ma ñi pa rnams la zabs rtogs zhus pa'i rnam smin yin no/ (5v) shing
 sdong dkyil na pho brang yod pa 'di/ mi yul na lha khang bzhengs pa dang/ dgon sde
 bzhengs pa/ bsam gtan gyi khang pa bzhens pa dang/ man thang dang mchod rten bzhengs
 pa'i phan yin no/ da 'gro shog cig gsung nas/ mi de'i dkyil na mi skya mgo sngo phyu re ba
 gos brgya khra gyon pa cig na re/ las 'phro can khyed mi yul la byon par 'dug pas/ spyir
 rgyal khams yongs la 'phrin gsung rog gnang/ dgos gtsang chos ma phyogs la 'phrin sprod
 rog gnang/ bdag gi ming la don 'grub zer/ spe nub pa'i dpon sa lags la/ chos ma shing gi
 lha khang du/ brgya mchod 'bul rog bgyi/ gzhon dus gser kha ru sha pho mang po bsad pa
 dang/ gser kha ru mar rgan byas pa'i/ dge skor gyi 'di ru lo gsum song ba dang/ nye tsho
 nye 'khor du lo gsum sdod dgos yod pa'i sdig bshags brgya rtsa/ srog bslu mang du stong
 rog bgyis (6r) de ltar byung mi yul du mo lus len rgyu yod zer nas mi 'chi mas khengs nas
 sdad song ngo/ yang gar gyi dbang phyug gi zhal nas/ rgyu 'bras spangs blangs mi rtsi ba'i
 mi lus byol song 'dra ba'i sdug bsngal myong zhing 'khor ba'i gting nas thar pa med/ da
 shog gsung nas mar phyin pa'i brag re thang lcags zur pa 'dra ba zhig du sleb byung/ ri
 de'i rtsa bar bdag lho brag nas yin zer ba'i skyes pa cig gi lus la/ lcags zer mang du btab
 'dug bdag gi de'i rtsa ru phyin pas/ mi de'i ske skyung byas nas bdag gi bud med bu khrid
 dbang mo zer/ ri la dbyar kha shing mang du gcad pa'i/ sems can mang po shi ba dang/
 dmyal ba'i yul du lus thams cad lcags zer btab nas thar pa'i dus mi 'dug/ mkha' ru mang ja
 cig dang sdig bshags stong tshar byung na (6v) yar 'brog du skye ba len rgyu yod zer lon
 skyur byung/

5. Add át ezt az üzenetet...:

(39v) dran pa khang kyi ma ñi pa la 'phrin 'di sprod/ dang por slob gnyer bla mar gdams
 ngag zhus/ de nas rgyal khams chos la bsgyur/ sbyin la dga' dang gzugs kyi nyi ma dang/
 snang rgyal rab ston pas mdzad pa rnams/ ming la sgom chung karma dbang 'dzin dang/ pa
 'byung rnam thar bstan 'dzin chos sgron dang/ gling sa chos skyid 'phrin pa'i rnam thar
 rnams/ tshig lhada ma 'jug dpe cha nang ltar bskul/ lus ngag yid gsum ma ñi don ltar gyis/ mi

la rgyau 'bras bshad kyang rang gi mi rtsi na/ shes bzhin sdig pa 'dug go ma ñi pa/ phyi nas ltas na ma ñi pa 'dra/ nang nas ltas na ne tso 'dra/ de 'dra' i ma ñi rnams nga' i rtsa ru ngo mi tsha bar bgyis/

de nas sngags pa rnams la 'phrin 'di sprod/ gsang sngags zab mo' i chos sgor bzhugs nas kyang/ bla ma yi dam mkha' 'gro bsgrub (40r) par bgyis/ bsam ngan mthu gtad rbod gtong rtag tu spongs/ zhing bcu tshang ba' i bstan pa' i spyi dgra rnams/ yan par ma gtong rnams shes dbyings su sgrol/ dkar nag bya ba ma byed bzlas brjod byed/ 'jig rten rim gro sri gnon mdo gtong dang/ gtor rgyag bsrung ba gser bsrung la sogs pa/ gnod pa' i las mtha' ma byed dge bar 'bungs/ rigs rgyud ma mdzad dge bsnyen sdom pa longs/ mthu gtad bsam ngan sgom pa' i sngags pa dmyal ba bsgrub mkhan rnams nga' i rtsa ru ngo ma tsha ba bgyis/

yang skye bo rnams la 'phrin 'dri sprod/ dri chen pha mar spyi bor khur/ rgan g-yog bza' brtung phud rnams phul/ lha chos byed par ma byung yang/ sems ni rnams par dag par bzung/ sgo phyug sems can brtung rdzogs ma byed bu bzhin skyongs/ bsod nams re sems las rku' phrog khyi ra spongs/ phyi nas ltas na ske bo phal pa 'dra/ nang nas ltas na srin po 'dra/ 'di 'dra' i skye pa rnams la nga' i rtsa ru ngo ma tsho bar bgyis/

bud med rnams la 'phrin 'di sprod/ tsho sngon sbyin pa ma grub dbul zhng 'phongs/ (40v) 'jig rten tsho 'dzin srid skyongs 'khor spel bud med rnams/ dkon mchog zhabs tog/ ngan long sbyin pa la yang bgyis/ phyogs kyi mgron kyi mgron rnams zas kha yang bar bgyis/ khyo bzang snying dang 'dra bar bkur stig gyis / khyo ngan lan chags yin pas byams par gyis/ sgo nor ltogs par ma jag rkang 'gro yang bar gyis/ phyi nas ltas na bud med 'dra/ nang nas ltas na bdud mo 'dra/ de 'di' i bud med rnams la nga' i rtsa rungo mi tsha ba gyis shog cig/

Irodalomjegyzék

Delog Dawa Drolma: *Delog – Journey to Realms Beyond Death*. Pilgrims Publishing, Varanasi-Kathmandu 2001

Dmyal ba mi yul gyi sa mtshams shi bson gnyis kyi bang chen bka' i 'phrin pa bya bral kun dga' rang grol gyi dmyal khams gnas su byon nas 'khor 'das kun gyi chos rgyal rin po che' i dkar nag dbye ba' i 'bras bu' i rnam thar mdo tsam bzhugs so//, kézirat, származási helye: Szikkim, mérete: 8.5 x 31.5 cm, 44 fs., LTWA, Dharamsala, dkon rigs, acc.no.: Ka/3, 24, 2068. [Megszabadulás történet a pokol és az emberi világ határán járt élet és halál követéről, Kunga Rangdöl aszkétáról, aki leszállt a poklok birodalmába, továbbá a számszára és a nirvána drága Tankirályának⁵¹ tanításáról, a jó és rossz közötti különbségről]

Epstein, L.: On the History and Psychology of the 'Das-log. In: *Tibetan Journal* (1982) LTWA, Dharamsala, pp. 20–85

Havnevik, Hanna: The Life of Jetsun Lochan Rinchen (1865 – 1951). Internationales Symposium: Frauen im Buddhismus, 1997, Frankfurt am Main. In: *Journal of Religious Culture* 1999, No. 27–11.

⁵¹ Tib. *chos rgyal* (szkt. *dharmarāja*) Yama, a Holtak Ura.

- Jigme Lingpa: *The Dzog-chen. Preliminary Practice of the Innermost Essence*. LTWA, Dharamsala 1989
- Kapstein, M.: Remarks on the Mani bKa'-'bum and the Cult of Avalokiteshvara in Tibet. In: *Tibetan Buddhism – Reason and Revelation*, State University of New York Press, Albany 1992, pp. 79–93
- Lha rje bsod nams rin chen: *Dam chos yid bzhin nor bu thar pa rin po che'i rgyan ces bya ba bzhugs so*. Si khron mi rigs dpe skrun khang, Beijing é.n. [A szent Tan kívánságteljesítő ékköve, a megszabadulás drágakő dísze]
- Mehr, K. P.: *Yama – The Glorious Lord of the Other World*. (Reconstructing Indian History and Culture 12.) D. K. Printworld, New Delhi 1996
- Patrul Rinpoche: *Words of My Perfect Teacher*. Vistaar Publications, New Delhi 1999
- Pommaret, François: Returning from Hell. In: *Religions of Tibet in Practice* (Princeton Readings in Religions), Princeton University Press, New Jersey 1997, pp. 499–510
- Pommaret, François: *Les Revenants de L'Au-Dela dans le Monde Tibétain*. Editions du CNRS, Paris 1989
- Rdza dpal sprul: *Snying thig sngon 'gro'i khrid yig kun bzang bla ma'i zhal lung*. Yashodhara Publication for the Dzongsar Institute, New Delhi 1998, [Útmutató a Nyingthig hagyomány előkészítő gyakorlához, „Tökéletes mesterem szavai” címmel]
- Sakyapa Sonam Gyaltzen: *The Clear Mirror: a traditional account of Tibet's Golden Age*. Snow Lion Publications, Ithaca New York 1996
- Snellgrove, D. L.: *Buddhist Himalaya*. Bruno Cassirer, Oxford 1957
- Szögjal Rinpoche: *Tibeti könyv életéről és haláláról*. Magyar Könyvklub, Budapest 1995
- Stein, R. A.: *Tibetan Civilization*, Faber&Faber, London 1972
- Vasubandhu: *Abhidharmakośaśāyam*. Vol. II. Asian Humanity Press, Berkeley 1988, pp. 366–765
- Vostrikov, A. I.: *Tibetan Historical Literature*. (Soviet Indology Series 4.) Calcutta 1970